

מילון 'רב מילים' הממוחשב

מאת משה פלאי

ולקבל את האיות בכתיב מלא. בהמשך קיבלתי את הכינויים של 'תפר' (תפרו, תפרה...).

האפשרות הבאה היא לבקש את ה'פירושי' של הערך, ובו הובאו ההסברים הבאים:

• תִּפְר - שם ז'

1. חיבור הנוצר באמצעות העברת חוט על-ידי מחט בבד, תד; שורה של תכים המחברת שתי פיסות בד. התפר של המכפלת נפרס, צריך לתפור אותה מחדש [מהו 'תד'? חפישתי וקיבלתי את ההסבר: תד - שם ז' (בעיקר בריבוי: תכים) תנועה אחת שלמה של מחט וחוט דרך בד או חומר אחר שבסופה נוצרת לולאה אחת מהודקת, המרחק בין דקירת מחט אחת לאחרת בתפר. שורה של תכים מהווים תפר].

2. צורה מסוימת של תפר (כגון 'תפר עליון', 'תפר נסתר').

3. קטע של חוט הנוצר על-ידי תפירת העור בנקודה מסוימת בגוף כדי לאחות פצע, חתך וכד'. הרופא תפר לה את החתך בסנטר, ובעוד כמה ימים צריך להוציא את התפרים.

4. קו או אזור הגבול שבין שני אזורים, שני שטחים, שני עצמים וכד' שחוברו יחד; מקום החיבור והמגע בין שני תחומים, שני נושאים וכד'. הבאים התרשלו בבנייה, ובתפר שבין שני הקירות נוצר סדק.

5. <בוטניקה> הקו שלאורכו הפרי נפתח או מתבקע; הקו המפריד בין עלה שחלה אחד למשנהו.

ההדגמות הן מפורטות איפוא יותר והן זהות לנוסח המודפס של המילון בששת כרכיו.

האפשרות הבאה היא 'תצלילי' המוסר את רשימת כל המילים בעלות תבנית ניקוד זהה (כלומר: קבוצות-שמות, כגון: אגד, אדן, אדר, אטב...).

רציתי לבדוק אם המילון עצמו יגדיר עבורי את המובן המדוייק של המלה 'תצליל': ניסיתי לאתר אותה וקיבלתי: תצליל - שם ז' חלופה עברית שנקבעה על-ידי האקדמיה ל'אקורד' <משמעות

1. ההסבר הדקדוקי - חסר... בקטגוריה של 'משפחה' מופיעות

ידידותית ביותר ומרשימה במגוון אפשרויותיה והיא מהווה פריצת דרך לא רק במילונאות העברית אלא גם במילונאות העברית הממוחשבת.

המילון מתגאה בכך שהוא מעודכן ומשקף את השפה העברית בהווה. לשם בדיקה ביקשתי לאתר מונח שנתחדש באחרונה, ובאמצעותו אדגים את שימושיה השונים ותכונותיה המיוחדות של התוכנה. הקלדתי איפוא את המונח 'קו התפר' וקיבלתי את המסך הראשי כשהמונח מובא בניקוד מלא. תחילה היקשתי על הכפתור 'פירושי' וקיבלתי את ההסברים הבאים:

מהו 'קו התפר'?

* קו התִּפְר - שם ז'

קו גבול בין שני אזורים, תחומים או מוצבים שקיים ביניהם מתח או ניגוד מובהק.

הבית ניצב בין שני אזורי השליטה, ממש על קו התפר. צה"ל מופקד על בטחונם של יישובי קו התפר. הסיפור נע על קו התפר שבין ריאלים לפנטזיה.

לאחר ההסבר בשורה הראשונה מובאות שלוש דוגמות של השימוש בערך המבוקש. למשתמש מוצעת האפשרות להעתקת מסך זה (אך לא כל מסך) וכך בדרך קלה ביותר העתקתי את ההסברים לטקסט של מאמרי זה. כדי להשוות את ההגדרה במילון עדכני אחר, בדקתי גם במילון ספיר, שבו המונח 'קו התפר' אינו מופיע בערך 'קו' אלא בערך 'תפר', והגדרתו: "גבול בין שני דברים סמוכים" נראה כי ההגדרה של **רב מילים** מדוייקת יותר.

המשכתי להפעיל את **רב מילים** הממוחשב: מכיוון שהמונח הנבדק מהווה צירוף של מילים, ביקשתי לקבל את המלה 'תפר' וקיבלתי את הפועל 'תפר' ושם העצר 'תפר'. בחרתי בשם העצם, ועתה קיימות האפשרויות הבאות להמשך הניתוח הדקדוקי וכן הגדרות נוספות של שם עצם זה:

בינטייה: קיבלתי טבלת נטיות שלמה לכל מלה: יחיד ורבים וסמיכויות בניקוד עם אפשרות לבטל את הניקוד

בשנים האחרונות זכינו לתקופת פריחה במילונאות העברית - למעלה משלושים שנה לאחר הופעתו של **המילון החדש** לאברהם אבן-שושן, שאומנם אינו חדש כל כך אך עדיין ממלא תפקידו נאמנה - עם הוצאתם לאור של כמה מילונים עבריים שהכניסו חידושים משמעותיים בשיטה הלקסיקוגרפית של הגשת המילון. אלה היו מילונים שפעליהם נרשמו בשיטת ההווה במקום בדרך המסורתית המקובלת, על פי השורש ועבר. ביניהם נמנה **מילון ההווה** לשושנה בהט ומרדכי מישור (1995), **מילון ספיר** המרוכז לאיתן אבניאון (1997) ולאחרונה גם **מילון ספיר** האנציקלופדי (1999)*. אחד המילונים המרשימים ביותר שהופיע באחרונה (1997) הוא **מילון רב מילים** בן ששת הכרכים בעריכת פרופ' יעקב שויקה מאוניברסיטת בר-אילן. המילון יצא בהוצאת המרכז לטכנולוגיה חינוכית, וגירסות אחרות בהוצאת סטימצקי וידיעות אחרונות, נלווה לו מילון ממוחשב ולו מוקדש מאמר זה. על תוכנת מילון זה וכן תוכנת 'נקדן טקסטי', שעליה אכתוב בנפרד, קיבל פרופ' שויקה את פרס ראש הממשלה לתוכנת מחשב לשנת תשנ"ז.

המילון הממוחשב נמצא בתקליטור שניתן להתקינו על הדיסק הקשיח של המחשב. דרישות המחשב הן: מחשב מדגם 486 ומעלה וזיכרון של 8 MB, כונן CD ROM, וכונן תקליטונים בגודל 3.5. מערכת ההפעלה של חלונות 3.11 או חלונות 95 עבריים. המילון הממוחשב כולל 33,000 ערכים מילוניים, 20,000 צירופי לשון ו-100,000 דוגמאות שימוש. ניתן להתקין את המילון הממוחשב גם על תוכנת מעבד התמלילים וורד (Word) בגירסותיו השונות (7,6) וכך ניתן להשתמש במילון זה תוך כדי הקלדה בתוכנת וורד. המילון 'מתלבש' על התוכנה ומופיע בראש התפריט כצלמית (icon) שניתן להקיש עליה ולקבל את תפריט הפעולה של המילון. התוכנה

הגזרות מכל שורש, בכל משקל ובכל בניין. כגון: מתפרה, תופרת, תפר, תפור, תפר, נתפר.

בקטגוריה הבאה, 'צירוף', מובאים שימושיה השונים של המלה בצירופים שונים בדוגמות הבאות: צד התפר, קו התפר, תפר אנגלי, תפר צרפתי.

הדגמה זו לצורותיה השונות מעידה על תחכום התוכנה והאפשרויות הגלומות בה.

מונחי מחשב בעברית

המילון מעודכן ביותר ומופיעות בו מילים שחודשו בשנים האחרונות בתחומי המחשב, כגון: 'תוכנה', שהגדרתה במילון:

* תְּכָנָה - שם ז'

1. <מחשבים> אוסף של תוכניות מחשב המושתנות על סדרות של פקודות והנחיות כתובות בשפה שהמחשב מבין ומתרגם להוראות ביצוע (בהבחנה מ'חומרה'). רוב פעולות הבנקים מתבצעות היום באמצעות תוכנה.

2. חלופה לא תקנית של <תכנית מחשב>. יש מספר רב של תוכנות להגנה מפני וירוסים, המכונות 'אנטי-וירוס'. ומה בדבר 'המחשב הנייד' הנקרא באנגלית laptop computer או notebook? המילון שלפנינו מעודכן:

• מְחַשֵּׁב נֶשָׂא [נִנְדַ] - שם ז'

מחשב אישי קטן וקל שניתן לשאת אותו בקלות ממקום למקום. ומה בדבר 'מעבד התמלילים'?

• מְעַבֵּד תְּמַלִּילִים - שם ז'

תוכנת מחשב לכתובה, לעריכה ולעיבוד של טקסטים.

יפה. אך 'מעבד התמלילים' ידוע גם בקיצור 'תמליל'. מה מוסר לנו המילון על שימוש מקוצר זה?

• תְּמַלִּיל - שם

מי שכותב מילים ללחן, ליצירה מוזיקלית.

ובכן, המילון אינו מכיר בשימוש זה כמלה נרדפת ל'מעבד תמלילים'. ניסיתי לאתר את המלה 'תמליל' במילון ספיר המרוכז ומצאתי בו הגדרה טובה יותר ומעודכנת: "2) מומחה בעיבוד טקסטים על-ידי מכונת כתיבה ממוחשבת הקשורה למחשב, מי שמעבד תמלילים". אך גם הגדרה זו בלתי מספקת ואף מוזרה ('מכונת כתיבה ממוחשבת')! ואילו במילון ההווה של בהט ומישור אין המונח מופיע כלל.

ומונחי מחשב אחרים אף הם מעוד-כנים ומדויקים. חיפשתי: 'בייט'

וקיבלתי:

• בַּיֵט - שם ז'

[אנגלית byte]

[מחשבים] קבוצת סיביות (לרוב שמונה) המהווה יחידת אחסון בסיסית השקולה לתו אחד של מידע, יחידה בסיסית של תוכנה או של חומרה. בעברית: בַּיֵט.

• חֶמְרָה - שם נ'

גוף המחשב, כלל הרכיבים האלקטרוניים של המחשב. במערכת המחשב החומרה קבועה, והיא יכולה לבצע פעולות שונות באמצעות התוכנה המפעילה אותה. 'העכבר' הוא אבזר חומרה חשוב.

מונחים שנכנסו לשימוש בשנים האחרונות

באיזו מידה המילון אכן מעודכן במונחים שהוכנסו לשימוש בשנים האחרונות? חיפשתי את הדוגמות הבאות, תוך השוואה לשני המילונים האחרים שהזכרתי לעיל:

• תּוֹכָנָה - שם נ'

1. הבנת המשמעות או המהות האמיתית או העמוקה של דבר, בעיקר מתוך תפיסה אינטואיטיבית, לעיתים פתאומית.

2. <פסיכולוגיה>. מונח חלופי <בִּזְנוּת>.

ההגדרה קצרה, קולעת וטובה. השוויתי הגדרה זו להגדרת מילון ספיר שהיא מסורבלת: "הסתכלות מפורחת של אדם בכושר, בתהליכים הנפשיים ובתגובות של עצמו ושל זולתו (לא-תקני; הנכון: בוננות). במילון ההווה מופיעה הגדרה זהה בלשונה.

בדקתי את המלה 'אורינות' (גם בכתבי מלא, 'אורינות') וקיבלתי את ההגדרה:

• אוֹרִינּוּת - שם נ'

[מארמית]

1. היכולת להשתמש בשפה (בייחוד בשפה הכתובה) במגוון רמותיה וגילוייה.

2. היכולת להתמצא בנושא מסוים או בתחום מסוים.

• מִילּוֹן סְפִיר מגדיר מלה זו: "מידת יכולתו של היחיד להיות מעורב בעולם התרבות על תחומיו ותפקודיו השונים". דומני, שההגדרה של רב מילים טובה יותר. במילון ההווה ההגדרה חסרה.

• מוֹתָג - שם ז' <שיווק ופרסום> מוצר בעל סימני זיהוי חיצוניים מוגדרים (כגון שם, סמל, אריזה, צליל)

המזוהים איתו זיהוי בלעדי. כל המותגים של יצרנית מזון זו ארוזים באריזות כתומות-ירוקות.

לעומת זאת, מילון ספיר טוען ש'מותג' הוא "סימן או שם המזוהה זיהוי בלעדי עם מוצר או פירמה". במילון ההווה מופיעה הגדרה זהה (וכנראה שמילון ספיר המאוחר השתמש בהגדרות הקיימות בלא שהדבר צויין).

ניסיתי את המונח הישן, המקובל:

• סִמָּל [סימן] מְסַחֵר - שם ז'

1. שם או סמל שעסק מסחרי משתמש בו כסימן היכר שלו ושעסק אחר מניע על-פי החוק מלהשתמש בו. הסמל המסחרי של החברה הוא עיגול שהאות ל' טבועה בו.

2. אפיון בולט שהפך לסימן היכר של משהו או של משהו. כמה נעים לשוב ולהקשיב לקול הצרוד והעמוק שהפך לסמלה המסחרי.

• תּוֹסָף - שם ז'

חומר שמוסיפים בכמויות קטנות לדבר מה כדי לשפר אותו, לעשותו עמיד יותר וכד'.

הזמנתי תוספים לשמן המנוע, למניעת חלודה.

'תוסף' אינו מופיע כלל במילון ספיר ואף לא במילון ההווה.

ועוד כמה מונחים חדשים בשפה העברית:

• יְשָרָה - שם נ' [יושרה]

החלופה העברית ל[אינטגרטי]. אין כל הסבר ואין כל הדגמות. ובכן, חיפשתי ב'אינטגרטי' ומצאתי:

אינטגרטי - שם ז'

[אנגלית integrity]

יושר אישי, נאמנות חסרת פשרות לעקרונות. חלופה עברית: יושרה. במהלך מסע הבחירות שלו הטיל המועמד לנשיאות ספק באינטגרטי של יריבו.

ואילו במילון ספיר ההגדרה: "יושר, כנות ודבקות בעקרונות המוסר (בלועזית: אינטגרטי)". במילון ההווה: "יושר, הגינות ואמינות (כתכונות אופי)".

• נְאוּרוּת - שם נ'

פתיחות תרבותית, השקפת עולם מתקדמת. אנשים נוטים לזהות במתירנות אות לנאורות החברה. סוף יבוא

ירושות להסתדרות העברית באמריקה

כחבר מסור להסתדרות
העברית באמריקה וכקורא
נאמן של שבועון "הדואר"
הוכחת את תמיכתך בשפה
העברית ותרבותה, ואנו מקווים
כי גם בעתיד נהנה מתמיכתך.
קוראים וידידים נאמנים הורישו
בצוואתם סכום כסף מסוים
ל"הדואר", להסתדרות העברית
או לשניהם כאחד.

נהיה אסירי תודה לך אם
תצטרף גם אתה לקבוצת
ידידים זו ותכלול בצוואתך
תרומה ל"הדואר" ולהסתדרות
העברית. בכך תסייע להבטחת
המשך פעילותנו ולהנצחת
שמך.

HISTADRUTH IVRITH OF AMERICA

426 WEST 58th St.
NY NY 10019-1102
Tel: 212-957-6659

התרבות העברית באמריקה

מאת משה פלאי

80 שנות התנועה
העברית בארה"ב

הוא ספר חובה
לכל מי שמתעניין
• בהיסטוריה תרבותית
של יהדות העולם
• ביהדות אמריקה
• בתרבות העברית
• ובמרכזי הספרות
העברית

המחיר 30 דולר
לקוראי "הדואר" וחברי
ההסתדרות העברית
הנחה של 25%
טלפון: 212-957-6659

מילון 'רב מילים' הממוחשב

מאת משה פלאי

(המשך מגילון י')

מילים שנתקבלו ללשון הדיבור

המילון מעודכן גם בעגה - בלשון
הדיבור המקובלת בישראל. בין
המונחים יש כאלה שיובאו מידיש,
מאנגלית ומשפות אחרות וכן אימוץ
שימושים השכיחים בלשון הדיבור
בצה"ל. להלן כמה דוגמות:

• פֶּרְגָן - פי פיעל

<בלשון הדיבור> ראה את הצלחתו
או יתרונו של הזולת בעין טובה
ובאהדה, בלא צרות עין ובלא קנאה.
נדיר לראות שני אמנים שכל כך
מפרגנים זה לזה.

במילון ספיר: "מפרגן" מתייחס
(להצלחה של אחר) בחוסר קנאה, אין
עינו צרה (עגה). "ההגדרה במילון ההווה
זוהי לזו.

• דִּקְקָס - פי פיעל

[על-פי המילה האנגלית discuss,
שפירושה 'לדון']

<סלנג> דן בנושא מסוים. הם
יושבים ומדסקסים כבר שעות, אבל עוד
לא החליטו כלום.

* צ'ופר - שם ז'

<סלנג> דבר שמקבלים כפרס או
כהטבה. מי שמשלם עבור שלושה לילות
במלון, מקבל צ'ופר - לילה רביעי חינם.
לקחון סוויטה - במלון, וקיבלנו המון
צ'ופרים לחדר - בקבוק יין, שוקולד
ופירות.

• רץ - פי קל

3. הציג את עצמו כמועמד בבחירות.
הוא החליט לרוץ בבחירות לוועד
האגודה.

וכן אנו מוצאים את המילים •
בְּטִיחַ - [מערבית] <סלנג> שום דבר, שום
כלום; אפילו לא כחוא זה. לא קיבלתי
ממנו כלום - לא עבודה, לא כסף, לא
בטיח! • תְּקַטְרֵשׁ - שם ז' [מטורקית]
<סלנג> חסר ערך, חסר חשיבות; 'לא
שווה', 'לא רציני', לא מוצלח. הזמר הזה
סתם חנטריש - אין לו מושג במוזיקה. *
תְּקַטְרֵה - שם נ' [רוסית] 1. <בלשון
הדיבור> הופעה בימתית מחוץ למסגרת
התיאטרון בלי הכנה מרובה וללא
הקפדה על טיב הביצוע, לשם רווח
בלבד; הכנסה מעבודה צדדית, קלה ולא
רצינית. הגנן המפורסם הזה משתתף

לעיתים בתזמורות של חתונות, אבל זו
רק חלטורה בשבילו. המשכורת לא
מספיקה להם, והם משלימים אותה
בחלטורות.

2. <בלשון הדיבור> עבודה שנעשתה
בצורה מרושלת וכלאחר יד, עבודה לא
מקצועית. אמרתי לקבלן שאני מוכן
לשלם לו יותר כסף - רק בלי חלטורות.

ביטויים מקובלים

הביטוי שנכנס לשגרת הלשון
בישראל 'חזר בשאלה' מופיע במילון
ומשמעו:

חזר בשאלה - <בלשון הדיבור>
הפסיק לשמור מצוות, הפך מדתי
לחילוני. הוא למד בבית ספר דתי, אבל
כשהגיע לצבא הוריד את הכיפה וחזר
בשאלה. הביטוי נוצר כהיפוכו של
הביטוי המקובל "חזר בתשובה"...

... ועברית 'גבוהה'

ניסיתי לבחון את המילון בביטויים
הלקוחים מן העברית 'הגבוהה', כגון
הביטוי 'שולחן גבוה' המתייחס למזבח.
הביטוי אינו מופיע, אך 'שולחן' מופיע
ב-40 צירופים שונים. ביטוי זה אף אינו
מופיע במילון ספיר, אך הוא נדפס
בהדגמות במלון החדש של אבן-שושן.

המלה 'קרבן' מופיעה ולה שישה
פירושים ו-10 צירופים וביניהם: קרבן
עולה ויורד, עבר זמנו בטל קרבנו.

חיפשי מלה נדירה, יחידאית
במקרא, המופיעה בתהילים: 'תִּמְסִי',
ומצאתי במילון שלפנינו רק את שימושה
בצירופים מודרניים בכימיה וברפואה.
במילון ספיר מופיע 'תמסי' והביטוי
'תמס יהלודי' בלא הרימוז לפסוק שבו
נמצא ביטוי זה. ואילו במלון החדש של
אבן-שושן, מצוי הביטוי עם הרימוז
לפסוק בתהילים נ"ח: ט'. אכן, המלון
החדש כבר אינו חדש, אך הוא עדיין
שמיש ויעיל, מהנה ומחנך...

סוף דבר: המילון הממוחשב רב
מילים מומלץ לכל קלדן וקלדנית ולכל
אשפי המילים העבריות, לשימוש
יומיומי בעברית היומיומית.
אוניברסיטת מרכז פלורידה

* עוד על מילונים אלה וכן על המילון
האנגלי-עברי בהוצאת אוקספורד, ראה
מאמר הביקורת שלי בכתב-העת The
Modern Language Journal, Vol. 83, No. 2
(Summer 1999), pp. 289-290.